

**Слово на ректора проф. дфн Анастас Герджиков
при откриването на академичната учебна година на
Софийския университет „Св. Климент Охридски“
1 октомври 2019 г., 10.00 часа, Аула, Ректорат**

Уважаема госпожо Вицепрезидент,
Уважаеми членове на Академичния съвет,
Уважаеми госпожи Заместник-министър,
Уважаеми Народни представители,
Уважаеми господин Председател на Българската академия на науките,
Уважаеми представители на ректорските ръководства на висшите училища, на научните институти,
Ваши превъзходителства,
Уважаеми гости,
Скъпи студенти, родители, преподаватели и служители,

Добре дошли на откриването на учебната година в Софийския университет!

Традиционният интерес на българското общество към образованието, родил цяла плеяда от възрожденски дейци, просветители и будители, и тази година даде повод на медиите да отразят кандидат-студентската кампания. Както всяка есен, те се изпълниха с изненадани възклицания относно незапълнените места във висшите училища.

За поредна година бях учуден, че никой не отбеляза очевидния факт, че незапълнените места няма как да бъдат критерий за каквото и да било, тъй като представляват аритметичната разлика между броя на одобрените места и на приетите студенти. Ако догодина одобрените места се утроят, незапълнените места ще бъдат много повече от тази година, дори да бъдат приети два пъти повече студенти.

Следователно би трябвало да сравняваме не броя на незапълнените места, а броя на приетите студенти. Ето тук наистина има проблем. В повечето висши училища броят на записаните студенти намалява. Много медии обясниха това с насочването на кандидат-студентите към висши училища в чужбина, което от своя страна беше обяснено с по-високото качество на образованието в чуждестранните университети.

Апокалиптичната картина, която беше предложена на българските зрители и читатели, намери своята кулминация в заглавия като гръмкото „Как катастрофира висшето образование в България – щом най-старият и авторитетен университет в България не успява да събере желаещи да следват, какво остава за другите!“

В статията, чийто автор е преподавател в Софийския университет, се описват вече споменатите знаци на надвисналият над висшето образование апокалипсис, между които насочването на българските студенти към чуждестранни висши училища, неспособността на българските университети да привлекат чуждестранни студенти поради липсата на курсове на английски език, гарантираното завършване на всеки записан за студент, поради това, че ако студентът бъде скъсан, се губи финансирането, и, конкретно за Софийския университет – че вече буквално отговаря на името си, защото доста повече от половината студенти са софийнци, а разкриването на специалност „Медицина“ е грешка, защото няма ресурс за това обучение и затова желаещите са малко.

Краткият отговор на всичко това би трябвало да бъде цитат от една телеграма на Марк Твен до американски вестник: „Слуховете за моята смърт са силно преувеличени“.

Твърдението, че студентите в българските висши училища намаляват, защото предпочитат да учат в чужбина, е невярно. Причината е демографската криза, която е причина и за рязко намаляване на кандидат-студентите, избрали чуждестранно висше училище. Всъщност броят на удостоверенията, издадени от МОН на желаещите да учат другаде, само тази година е намалял от 5000 на 3500, което е спад с 30 процента – спад, какъвто няма в нито едно българско висше училище.

Обратно – броят на чуждестранните студенти в Софийския университет нараства, като тази година е над 1300 студенти, което е над 6 % от общия брой на студентите. Причината е, че специалности и програми на английски, а и на други езици, не липсват – всъщност те са десетки.

Гарантирано завършване на всеки записан студент няма, като в моята специалност завършват не повече от 25 % от записалите се. Това се дължи на факта, че не е вярно и твърдението, че ако студентът бъде скъсан и отпадне, се губи финансирането.

Разбира се не е вярно и това, че в Софийския университет доста повече от половината студенти са софиянци, а разкриването на специалност „Медицина“ явно не е грешка, защото желаещите не са малко, а много повече от местата, поради което и през тази година, както и през предишните не остана нито едно незаето място.

И накрая – конкретно за Софийския университет не е вярно и това, че кандидатствалите или записалите се намаляват – тази година и едните и другите се увеличават.

Доста се писа и за това, че нито един български университет не е бил класиран по програмата „Европейски университети“. Софийският университет не беше класиран, което не е изненада, тъй като кандидатстваха над 400 университета, много от тях с вековна традиция и с бюджет, десетки пъти по-висок от този на Софийския университет. Надяваме се, че ще успеем при втората покана след един месец.

В същото време никой не спомена, че във втората фаза на програмата „Teaming“ на „Хоризонт 2020“ един от 14-те класирани проекта е на Софийския университет. Тук конкуренцията беше много по-голяма – 14 класирани проекта от 208, а финансирането, което ще получим, е шест пъти по-голямо от това по програмата „Европейски университети“

Ако нито едно от посочените твърдения и обяснения не е вярно, защо сме принудени да ги четем всяка година и какво е истинското обяснение за намаляването на броя на студентите в национален мащаб.

На въпроса, как може някой да твърди всички тези несъстоятелни неща, без да си направи труда да провери нито едно, ще отговоря с цитат от споменатата статия – „Не може да има авторитети, освен онези безотговорни колеги, които разправят небивалици по медиите“.

За съжаление отговорът на втория въпрос е много по-сериозен. Причината за намалелия брой завършващи средно образование, а оттам и за намалелия брой на българските студенти и у нас, и в чужбина, е демографската криза. Този въпрос е сериозен, защото е свързан не толкова с броя на записалите се

студенти, колкото с броя на заетите лица, които са два пъти по-малко от хората, които издържат – деца, пенсионери и неработещи. Това съотношение е пагубно за икономиката на страната и в бъдеще ще се влоши.

Не виждам големи успехи в опитите за промяна на това съотношение към добро – увеличаване на раждаемостта, завръщане на напусналите страната, привличане на чужди работници или на представителите на българската диаспора, интеграция на малцинствата. През последните 30 години единствените смислени мерки в това отношение бяха програмите на настоящия министър на образованието и науката за предотвратяване на ранното отпадане от училище и за привличане на всички деца в образователната система и за увеличаването на приема на студенти с български произход.

В тази ситуация отдавна е очевидно, че ако не можем да увеличим броя на заетите, единственият начин икономиката да се развива е чрез повишаване на производителността на труда, което от своя страна може да се постигне само с образование и наука. Затова инвестициите в тези две сфери са единственият път към икономически растеж.

Вместо да охулваме висшето си образование, трябва да го стимулираме по всякакъв начин. Вместо да повтаряме мантрата за нуждата от иновации, трябва да стимулираме научните изследвания, без които никакви иновации няма да има.

Иска ми се да вярвам, че сме способни да спрем очернянето на всичко родно и да се захванем заедно със създаване и с решаването на истински важните проблеми.

На 15 октомври се навършват 160 години от рождението на големия филолог проф. Александър Теодоров – Балан. Проф. Балан е първият ректор на Софийския университет, но е бил активен и в Българското книжовно дружество, на което е главен деловодител и действителен член, в Българската екзархия, на която е главен секретар и дори в Българското туристическо дружество.

Такива ярки, образовани и търсещи личности ни трябва днес. Нашата мисия е да ги изградим тук, в Храма на знанието.

Скъпи преподаватели,

Въпреки упреците ние сме и можем да бъдем тези, които да вдъхновят младите хора да заменят всеобщата подозрителност с взаимно доверие, бездейния песимизъм със съзидателност, патриотарството и националния nihilизъм с национална гордост и достойнство.

Скъпи първокурсници,

Навлезте уверено в следването, професията и живота. От вас зависи дали ще се оплаквате от обстоятелствата и ще се чувствате неоценени или с труд и талант ще изградите собственото си бъдеще. Положете усилия, покажете оригинални идеи, не спирайте да учите, отнасяйте се към другите със съчувствие и уважение и не бъдете безразлични към бъдещето на обществото, в което живеете.

Пожелавам на цялата академична общност една успешна и съзидателна година, която да ни донесе удовлетворение и гордост!

Обявявам учебната 2019/2020 година за открита.